

Naxçıvan Qərbi Azərbaycan Qayıdış hərəkətinin ön cəbhəsində

Muxtar diyarda səslənən həqiqətlər Ermənistanda tez və gur əks-səda verir

Azərbaycan Prezidenti, Qarabağın fəhri İlah Əliyevin uzaqgörən siyasəti, uğurlu diplomatiyası və müdrik addımları nəticəsində Ermənistanın Azərbaycana 30 il davam edən hərbi təcavüzünə, misilsiz soyqırımı və vandallıqla müşayiət olunmuş işğala son qolmuş ölkəmizin ərazi bütövlüyü və suverenliyi tam bərpa edilmişdir.

Ümummilli lider Heydər Əliyevin ideya və əməllərini, yarımçıq qalmış arzu və istəklərini inamlı davam etdirən ölkə rəhbəri Ulu öndərin erməni millətçilərinin 1905–1906, 1918–1920, 1948–1953 və 1988–1991-ci illərdə xalqımıza qarşı həyata keçirdikləri soyqırımı və deportasiya siyasətinin ifşa edilməsi, Qərbi Azərbaycan həqiqətlərinin təbliği, bu əzəli torpaqlarımızdan vəhşiliklə qovulmuş soydaşlarımızın hüquqlarının beynəlxalq müstəvidə müdafiə olunması ilə bağlı siyasətini də iri miqyasda, qətiyyətlə davam etdirir. Prezident İlham Əliyev müzəffər komandanı olduğu Qarabağ zəfərindən sonrakı dövrdə bu mübarizəni ümummilli hərəkət səviyyəsinə yüksəldərək, Qərbi Azərbaycana Qayıdış missiyasının dövlət səviyyəsində dəstəklənməsini təmin edir.

Vətən müharibəsində qazanılan möhtəşəm Qələbə Qərbi Azərbaycandan deportasiya edilmiş soydaşlarımızın tarixi yurdlarına ləyaqətli və təminatlı qayıdışı üçün önəmli meydan açdı. Prezident İlham Əliyevin 24 dekabr 2022-ci ildə Qərbi Azərbaycan İcmasının inzibati binasına gəlişi, burada prinsipial mövqeyə əsaslanan, proqram xarakterli çıxış etməsi xalqımızda Qərbi azərbaycanlıların hüquqlarının bərpa olunmasına və onların öz doğma torpaqlarına qayıtmasına əminlik və böyük ruh yüksəkliyi yaradı.

Bundan sonra Qərbi Azərbaycan İcmasının fəaliyyətinin konseptual xarakterli çərçivə sənədi – Qərbi Azərbaycana Qayıdış Konsepsiyası hazırlandı. Ötən müddətdə bu tarixi sənədin icrası istiqamətində çoxşaxəli məqsədyönlü addımlar atılmışdır.

Bəhs etdiyimiz tarixi sənədin icrası istiqamətində İcmamızın Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasında yaradılmış elmi-tədqiqat strukturu ilə əlaqəli şəkildə fəaliyyəti hərəkətdə önəmli bir istiqamət açdı.

Xatırladaq ki, həyata keçirilən dövlət siyasətinə uyğun olaraq, AMEA-nın prezidenti, akademik İsa Həbibbəylinin təşəbbüsü əsasında AMEA Rəyasət Heyətinin 16 yanvar 2023-cü il tarixli qərarı ilə Qərbi Azərbaycan tədqiqatları üzrə Əlaqələndirmə Şurası yaradılıb. Bundan əlavə, “AMEA-nın Qərbi Azərbaycanın tədqiqi və təbliği ilə bağlı Tədbirlər planı” təsdiq edilərək mərhələli şəkildə həyata keçirilir. AMEA-nın Tarix və etnologiya İnstitutunda Qərbi Azərbaycan tarixi, Folklor İnstitutunda Qərbi Azərbaycan folkloru, Nəsimi adına Dilçilik İnstitutunda isə Qərbi Azərbaycan toponimikası şöbələri yaradılıb. Bu qurumlarda Qərbi Azərbaycanla əlaqədar çoxşahəli tədqiqatlar aparılmaqda, elmi nəşrlərdə hazırlanıb.

2023-cü ilin 23–24 noyabrında Naxçıvan Dövlət Universitetinin təşəbbüsü ilə Azərbaycanda ilk dəfə muxtar respublikada “Qərbi Azərbaycana qayıdış” adlı festival və “Qərbi Azərbaycana qayıdış gedən yol” adlı konqres keçirilməsi də Qərbi Azərbaycana qayıdış stratejiyasının reallaşdırılması istiqamətində mühüm tarixi addım oldu. Naxçıvan Muxtar Respublikasında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Səlahiyyətli Nümayəndəliyi, Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyi, Naxçıvan Dövlət Universiteti və Qərbi Azərbaycan İcmasının birgə təşkilatlığı, Türkiyədən olan 20-dən çox qurumun tərəfdaşlığı ilə keçirilən festival-konqres mühüm tarixi məqamları ilə yadda qaldı.

Qeyd edək ki, Prezident İlham Əliyev Qərbi Azərbaycan ziyalı qrupu ilə görüşü zamanı bu bölgənin tarixi, mədəni irsi, qayıdış hüququ mövzularında sərgilər, təqdimatlar, beynəlxalq konfranslar keçirilməsi ilə bağlı tapşırıq vermişdi. Qərbi Azərbaycana coğrafi-etnik baxımdan, tarix etibarilə daha doğma və yaxın olan Naxçıvan bu çağırışı ilk cavab verərək möhtəşəm bir tədbir reallaşdırdı. Bununla Qərbi Azərbaycanla bağlı yeni elmi-tədqiqat mərhələsinin rəmzi təməli qoyuldu, bu festival-konqresin ədəbi-olaraq keçirilməsi qərara alındı.

Ölkəmizin müxtəlif universitet, akademiya və elmi-tədqiqat institutlarında, həmçinin qardaş Türkiyə universitetlərində fəaliyyət göstərən tədqiqatçıların bir araya gəldiyi bölmə iclaslarında ali təhsil proqramlarına Qərbi Azərbaycanın ta-

rixi, mədəniyyəti, folkloru, toponimləri, İrəvan Müəllimlər Seminarıyası ilə bağlı dərslərin, seçmə fənlərin daxil edilməsi kimi aktual məsələlər ortaya qoyuldu. Azərbaycanın elm, təhsil müəssisələrində Qərbi Azərbaycan tarixinin araşdırılması sahəsində ardıcıl, sistemli tədqiqatların aparılması və elmi-tarixi, nəzəri əsərlərin yazılması zərurəti qeyd edildi.

Konqres beynəlxalq təşkilatlara Azərbaycana qarşı ədalətli mövqe nümayiş etdirməyə, Qərbi azərbaycanlıların ləyaqətli və tam təhlükəsiz qayıdışına səssiz qalمامağa çağırış etməklə həm də siyasi əhəmiyyət daşıdı. Festival-konqres çərçivəsində keçirilən kitab təqdimatları, ustad dərsləri, film nümayişləri, xalq oyunları, kompozisiyalar, konsert proqramları, müxtəlif sərgilər, Azərbaycan Respublikasının Əməkdar incəsənət xadimi, tanınmış modelyer-rəssam Fəxriyyə Xələfovanın ilk dəfə Naxçıvanda təşkil olunan “Milli ornamentlərin harmoniyası” adlı kolleksiyası və yeni elmi-tarixi faktlarla zəngin məruzələr tarixi həqiqətin sarsılmazlığına, doğma yurda qayıdışa əminlik yaradı.

Festival-konqres çərçivəsində qonaqlar Ordubad rayonunun Parağa, Kəngərli rayonunun Çalxanqala kəndlərində yaşayan Qərbi azərbaycanlılarla görüşdülər. Bu, deportasiyaya məruz qalmış müxtəlif nəslin nümayəndələri olan soydaşlarımızla əslən Qərbi Azərbaycandan olan bugünkü nəslin bəlgələrdə, bəlkə də, ilk belə tarixi kütləvi görüşü idi ki, festival-konqres nəsilərarası

ələqəni daha da möhkəmləndirmək, milli yaddaşı təzələmək, düşüncələrdə yurda dönüşə birgə güclü inam yaratmaq baxımından da çox mühüm əhəmiyyət kəsb etdi.

2024-cü il iyunun 21–22-də keçirilən ikinci “Qərbi Azərbaycana qayıdış” festival-konqresi də Qərbi Azərbaycanda xalqımızın uzun illər ərzində yaratdığı mədəni irsin, tarixi keçmişimizin təbliği, həmçinin doğma torpaqlara qayıdış hüququnun beynəlxalq ictimaiyyətin diqqətinə çatdırılması baxımından çox böyük əhəmiyyətə malik oldu. Vurğulayaq ki, bəhs etdiyimiz festival-konqreslərin plenar iclaslarında Naxçıvan Muxtar Respublikasında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin səlahiyyətli nümayəndəsi Fuad Nəcəflinin, Azərbaycan Respublikasının elm və təhsil naziri Emin Əmrullayevin, Azərbaycan Respublikasının İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkili Səbinə Əliyevanın, Naxçıvan Dövlət Universitetinin rektoru Elbrus İsayevin, Qərbi Azərbaycan İcması İdarə Heyətinin sədri, Milli Məclisin deputatı Əziz Ələkbərlinin, Qərbi Azərbaycan İcması İdarə Heyətinin üzvü, Qərbi Azərbaycan Araşdırma Mərkəzinin təsisçisi, professor Məhira Hüseynovanın çıxışları, söylədiklərimizləhəzəl bu irimiqyaslı aksiyaya siyasi dəyər, elmi məzmun verdi, hərəkətdə geniş ictimai dəstək qazandırdı.

İkinci festival-konqresin Azərbaycanın

dilbər güşələrindən biri olan Batabat yaylağında təşkil olunması xüsusi rəmzi mənə daşıyırdı. Bu festivalın mənfur düşmənlərimizin işğal arzusunu əbədlilik gözündə qoyan qədim Naxçıvan diyarının füsunkar məkanında – vaxtilə həmvətənlərimizin yaşadığı Qərbi Azərbaycan kəndlərindən cəmi bir neçə kilometr məsafədə yerləşən ərazidə keçirilməsi ermənilərə gözgörsəsi ibrət dərsi idi. Biz “həm ruhən, həm də məsafə etibarilə Qərbi Azərbaycana addım-addım yaxınlaşırıq!” deməklə öz mənəvi haqqımıza qovuşmamıza, tarixi ədalətin bərpasına çox az qaldığımızı bayan edirik.

Batabat yaylağında Qərbi Azərbaycanın 11 mahalını rəmzi olan qadınların qurulması, müstəqillik rəmzi Dövlət Himnimizin səsləndirilməsi, el ağsaqqalı, müdrik Dədə Qorqudun müqəddəs qopuz sədaları altında xeyir-dua verməsi, üçrəngli Dövlət Bayrağımızı vüqarla dalğalandıran çaparlının dağlara səs salan qələbə müjdəsi, zəfər simvolu olan üç tonqal, NDU-nun Tələbə Teatr Studiyasının hazırladığı “Zəfər” və “Dərələyəz” kompozisiyaları tədbirə millilik, həmrəylik məzmunu bəxş etdi. Qərbi Azərbaycandan olan iki gəncin toy mərasimi əzəli yurd yərimizin folklor və etnoqrafiyasını, milli mədəni irsini sərgiləməklə yanaşı çox yaxında Qərbi Azərbaycana qayıdacağımızla bağlı bayram şadyanalığının zirvəsi oldu, insanlara qələbə ovqatı, qayıdış inamı bəxş etdi. NDU-nun texnologiya mərkəzinin hazırla-

80 illik yubileyini qeyd etdiyimiz ərəfədə bəhs etdiyimiz konfransa öz elmi-yaradıcı potensialının çoxşaxəli uğurları ilə gəlmişdi. “Xalqımızın qədim yurd yeri: Qərbi Azərbaycan” mövzusunda və digər elmi konfransların keçirilməsi, akademik İsmayıl Hacıyevin “Ermənilərin Azərbaycana qarşı ərazi iddiaları və qanlı cinayətləri”, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Aytan Cəfərovanın “Qərbi Azərbaycanın etno-mədəni mühiti: tədqiqlər, xatirələr, faktlar” ikicildliyi və digər elmi və elmi-kütləvi nəşrlərin hazırlanması, mövzu ilə bağlı elmi tədqiqatların müxtəlif dillərdə beynəlxalq impakt faktorlu jurnalda da yer alması bunu bir daha təsdiq edir. Tədbir çərçivəsində öz mövzu rəngarəngliyi və aktuallığı ilə seçilən belə elmi nəşrlərdən ibarət kitab sərgisi festival-konqres iştirakçıları tərəfindən maraqla qarşılandı.

Plenar iclasda AMEA Naxçıvan Bölməsinin sədri, akademik İsmayıl Hacıyevin çıxışı ilə erməni sovinizminin dünya imperializminin havadarlığına arxalanaq Azərbaycan xalqına qarşı törətdikləri soyqırım və deportasiya faciələri bir daha yaddaşlarda yeniləndi. Nə qədər ağır və faciəvi olsa da tarixə qısa ekskurs zamanı məlum oldu ki, XX əsr boyu həyata keçirilmiş və XXI əsrdə də davam etmiş soyqırım, deportasiya və təcavüzlər on minlərlə həmvətənimizin qətləminə, yüz minlərlə azərbaycanlının öz doğma yurdundan dördgün düşməsinə səbəb olub. Ermənilər yuzilliklər boyu törətdikləri bu vandalizmə görə tarix qarşısında, beynəlxalq hüquq çərçivəsində cavab verməlidir. Məhz Azərbaycanın dövlət siyasəti, iqtidar-xalq birliyi buna nail olmağa zamanət verir.

Naxçıvan Muxtar Respublikasının Baş naziri Ceyhun Cəlilov vurğuladı ki, ölkəmizin hərtərəfli inkişafı, Azərbaycanın beynəlxalq müstəvidə yetərli nüfuz və söz sahibinə çevrilməsi, milli həmrəyliyimiz, Azərbaycanın dövlət suverenliyini və ərazi bütövlüyünü qalibiyyətlə bərpa etməsi, müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin siyasi iradə və qətiyyəti Qərbi Azərbaycana sülh yolu ilə qayıdışı günbəgün reallaşdırır. Bu proseslərdə Qərbi Azərbaycana məxsus toponimləri, dil faktlarını, dini-tarixi abidələri və digər mədəniyyət nümunələrini aşırıdaraq tutarlı elmi sübut və dəlillər ortaya qoyan alim və ziyalılarımızın müstəsna xidmətləri danılmazdır, eyni zamanda onların üzərinə mühüm tarixi vəzifələr düşür.

AMEA prezidenti, akademik İsa Həbibbəyli dövlət başçısı İlham Əliyevin uzaqgörən sülhsevər siyasətinə əsaslanan Qərbi Azərbaycana Qayıdış Konsepsiyasını tarixi zəfərdən sonra ölkəmizdə ikinci Böyük Qayıdış Proqramı kimi təhlil etdi. Akademik bildirdi ki, AMEA-da Qərbi Azərbaycan mövzusunda araşdırmalar aparılması, konfranslar keçirilməsi, “Xalq qəzeti” ilə birgə ictimai muzakirələrin təşkil edilməsi, “Qərbi Azərbaycan toponimlərinin leksik-semantik xüsusiyyətləri”, “Qərbi Azərbaycan dialektoloji atlası”, “Qərbi Azərbaycan folklor örnəkləri” toplusu, “Qərbi Azərbaycan Ensiklopediyası” kimi dəyərli nəşrlərin hazırlanması istər Qərbi Azərbaycana Qayıdış Konsepsiyasının elmi-ictimai müstəvidə uğurlu icrasına xidmət edir.

Naxçıvan Dövlət Universitetinin rektoru Elbrus İsayev Qərbi Azərbaycana həsr olunmuş fundamental tədqiqatlardan bəhs etdi, bu araşdırmaların gənç tədqiqatçılar üçün yeni elmi üfüqlər açdığını bildirdi. Azərbaycan Ağsaqqallar Şurasının sədr müavini, QAI-nin Amasiya rayonu üzrə sədri Abel Məhərrəmov Naxçıvan və Qərbi Azərbaycanın tarixindəki oxşarlıqlarla və Qərbi Azərbaycan İcmasının fəaliyyəti ilə bağlı maraqlı faktları diqqətə çatdırdı. QAI İdarə Heyətinin üzvü, Keşənd rayon icmasının sədri, professor Məhira Hüseynovanın Qərbi Azərbaycan toponimlərinin

dəyişdirilməsi – ermənilərin heç bir tarixi ədalətə və məntiqə sığmayan etnik cinayəti ilə bağlı səsləndirdiyi ittihamlar, AMEA Tarix və Etnologiya İnstitutu Qərbi Azərbaycan tarixi şöbəsinin müdiri, professor Cəbi Bəhrəmovun Qərbi Azərbaycanın tarixi və mədəniyyətinin tədqiqi istiqamətində aparılan elmi-kütləvi təbliğat işləri haqqında verdiyi məlumatlar konfransda maraqla qarşılandı.

İğdır Universitetinin ədəbiyyat fakültəsinin dosenti Oğuz Şimşək Qərbi Azərbaycanın oğuz türklərinin ata-baba yurdu olması, soydaşlarımıza qarşı törədilən erməni vəhşilikləri, kəndlərimizin saxta-karlıqla erməniləşdirilməsi ilə bağlı yeni zəngin tarixi faktlara əsasən çıxış etdi. Bu tarixi çıxış, türkiyəli alim-ziyalının jurnalistlərə müsahibəsi Qərbi Azərbaycana – əzəli oğuz-türk yurduna qayıdışın, o torpaqları, dini-tarixi abidələri birgə ziyarətin artıq bir ümumtürk məramına, türkçülük ideyasına çevrildiyini təsdiq etdi.

Konfransın bölmə iclaslarındakı məruzələrdə səsləndirilən yeni elmi-tarixi faktlar, aktual müzakirə və diskussiyalar Qərbi Azərbaycana Qayıdış hərəkətinin zəruriliyini elmi, tarixi və mədəni əsaslandırmaq baxımından əhəmiyyətli oldu. Konfransda Qərbi Azərbaycanın tarixi, Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə həzirlənmiş Qayıdış Konsepsiyasının reallaşdırılması ilə bağlı qarşıda duran vəzifələr və başlıca hədəflər müəyyənləşdirildi. Qərbi Azərbaycana həsr olunmuş son respublika elmi konfransı həm beynəlxalq, həm də respublika səviyyəli ictimai-siyasi tədbirlərin geniş vüsət alması bu əbədi və əzəli torpaqlarımız uğrunda mübarizənin dövlətçilik strategiyası ilə yanaşı ümummilli ideyaya, ümumxalq hərəkətinə çevrildiyini sübut etdi.

Yeri gəlmişkən qeyd edək ki, Qərbi Azərbaycana qayıdış uğrunda məqsədyönlü elmi-ictimai fəaliyyətin ilk səmərəli addımları dünya erməniliyini ciddi narahat etmişdir. Erməni mərkəzlərinin təşvişə düşməsi, bununla bağlı kütləvi dezinformasiya işləri aparması bunu göstərir. Ermənistan Elmlər Akademiyasının rəhbəri Aşot Saqyan Qərbi Azərbaycana Qayıdış hərəkətinin addımları iləbəğli ölkənin Təhlükəsizlik Şurasına müraciət etməsi qarşı tərəfin müdafiə mövqeyinə keçməsindən xəbərdar verir.

Bu yaxınlarda amerikalı jurnalist Linds Snel və ona istinad edən Ermənistan mətbuatı Qərbi Azərbaycan İcmasının 2023-cü ilin noyabrında Naxçıvanda Qərbi Azərbaycana bağlı festival keçirməsini və bunu müasir Ermənistan ərazisində qayıtmaq yolunda addım adlandırmasına anti-Azərbaycan münasibəti bildirdi. Materialda qeyd olunurdu ki, Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev ATƏT PA-nın sədri Pia Qauma ilə görüşündə İrəvan rəhbərliyini azərbaycanlı qaçqınların öz yurdlarına qayıtmaq hüququnu rədd etməkdə ittiham edib.

Həmin kampaniyada Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetində fəaliyyət göstərən Qərbi Azərbaycan Araşdırmalar Mərkəzi də hədəfə alınmışdı. Xatırladaq ki, bu Mərkəz tarixi saxtalaşdırmaqla, ermənilərə qarşı əks-təbliğat aparmaqla məşğul olan ideoloji baza kimi təqdim edilir. ADPU-nun prorektor, professor Məhira Hüseynova bu yanlış və manipulyativ yanaşmanı kəşərlə və əsaslandırılmış şəkildə təkzib edərək bildirdi ki, onun rəhbərlik etdiyi mərkəz elmi araşdırmalara söykənən həqiqətləri üzə çıxarır. Qərbi Azərbaycan həqiqətlərini müəllimlərə öyrətmək iddiasına gəlincə, təbii ki, burada müəllimlərə müəyyən istiqamət verilir. Ancaq bu istiqamət bir təbliğat deyil, tarixi həqiqətlərin düzgün təqdimidir və gələcək nəsilərə öz tariximizi doğru çatdırmaq məqsədi daşıyır.

Bütün bunlar Qərbi Azərbaycanla bağlı keçirilən festival-konqreslərin, elmi konfransların mühüm tarixi, elmi-mədəni əhəmiyyət kəsb etdiyini bir daha sübut edir. Bu tədbirlərdəki çıxışların, məruzələrin toplusu halında nəşri, burada yer alan tarixi, ədəbi-mədəni faktlar Qərbi azərbaycanlıların layiqli və ədalətli şəkildə öz yurdlarına qovuşmasını təmin edəcək, Qərbi Azərbaycana Qayıdış dövlət siyasətinə və ümummilli hərəkətinə mühüm töhfə olacaq. Naxçıvanda keçirilən “Qərbi Azərbaycan: tarixi, mədəniyyət və böyük qayıdış” mövzusunda respublika elmi konfransı bu qayıdış ilk olaraq elmi-siyasi şüur və təfəkkürdə nail olmaq, bu hüququ beynəlxalq prizmadə, fundamental əsaslandırılmış şəkildə təsdiq edirmək istiqamətində mühüm addım oldu.

**Mehriban SULTAN,
AMEA Naxçıvan Bölməsinin
əməkdaşı, fəlsəfə doktoru, Naxçıvan
MR Əməkdar jurnalisti**